

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

© 2019 ХОДЖАЯН А. О., ХОДЖАЯН А. Р.

УДК 338.242.4
JEL Classification: H50

Ходжаян А. О., Ходжаян А. Р.

Концептуальні засади державної структурної політики національної економіки

Метою статті є визначення концептуальних засад формування та реалізації політики структурної перебудови економіки України, а також ідентифікація засадничих принципів, функціональних напрямів і пріоритетних заходів удосконалення структурної політики України. У результаті дослідження визначено ключові завдання та цілі структурної політики в Україні, обґрунтовано критерії ефективності організаційно-економічного механізму державного регулювання структурних зрушень, окреслено вимоги до укладання та наповнення міжгалузевих державних програм структурної перебудови економіки України. Запропоновано комплекс функціональних і селективних заходів з удосконалення вітчизняної структурної політики, а також механізми інституційного забезпечення реалізації цих заходів. Проаналізовано функції регулювання інноваційно-технологічної сфери в системі структурної політики держави. Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є розробка методології для визначення критеріїв вибору пріоритетних галузевих напрямів структурних зрушень в українській економіці.

Ключові слова: структурна політика, програма структурної перебудови, інституційне забезпечення структурних трансформацій, селективні та функціональні заходи структурної політики.

DOI:**Рис.:** 3. **Бібл.:** 15.

Ходжаян Аліна Олександрівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародних економічних відносин, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: alina_khodzhaian@ukr.net**ORCID:** <http://orcid.org/0000-0002-3015-1016>**Researcher ID:** <http://www.researcherid.com/L-7044-2016>

Ходжаян Алла Рубенівна – молодший науковий співробітник відділу аналізу та прогнозування міжнародної торгівлі, Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки (бульв. Дружби Народів, 38, Київ, 01014, Україна)

E-mail: khodzhaian@gmail.com**ORCID:** <http://orcid.org/0000-0002-0940-2220>УДК 338.242.4
JEL Classification: H50UDC 338.242.4
JEL Classification: H50

Ходжаян А. А., Ходжаян А. Р. Концептуальные основы государственной структурной политики национальной экономики

Целью статьи является определение концептуальных основ формирования и реализации политики структурной перестройки экономики Украины, а также идентификация основных принципов, функциональных направлений и приоритетных мер совершенствования структурной политики Украины. В результате исследования определены ключевые задачи и цели структурной политики в Украине, обоснованы критерии эффективности организационно-экономического механизма государственного регулирования структурных изменений, сформулированы требования к формированию и наполнению межотраслевых государственных программ структурной перестройки экономики Украины. Предложен комплекс функциональных и селективных мер по совершенствованию отечественной структурной политики, а также механизмы институционального обеспечения реализации этих мероприятий. Проанализированы функции регулирования инновационно-технологической сферы в системе структурной политики государства. Перспективой дальнейших исследований в данном направлении является разработка методологии для определения критериев выбора приоритетных отраслевых направлений структурных изменений в украинской экономике.

Ключевые слова: структурная политика, программа структурной перестройки, институциональное обеспечение структурных транс-

Khodzhaian A. O., Khodzhaian A. R. Conceptual Framework of the State Structural Policy of the National Economy

The aim of the article is to define the conceptual framework for the formation and implementation of the policy for the structural adjustment of Ukraine's economy, as well as to identify the basic principles, functional directions and priority measures to improve the structural policy of Ukraine. As a result of the study, key objectives and goals of the structural policy of Ukraine are identified, the criteria for determining the effectiveness of the organizational and economic mechanism for state regulation of structural changes are substantiated, and requirements for the formation and contents of intersectoral state programs for the structural adjustment of the economy of Ukraine are formulated. A set of functional and selective measures to improve the domestic structural policy, as well as mechanisms of institutional support for the implementation of these measures, are proposed. The functions of regulating the innovation and technological sphere in the system of the state structural policy are analyzed. The prospect for further research in this direction is the development of a methodology for determining the criteria for the selection of priority sectoral areas to perform structural changes in the Ukrainian economy.

Keywords: structural policy, structural adjustment program, institutional support of structural transformations, selective and functional measures of structural policy.

Fig.: 3. **Bibl.:** 15.

формаций, селективные и функциональные меры структурной политики.

Рис.: 3. Библ.: 15.

Ходжаян Алина Александровна – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры международных экономических отношений, Киевский национальный торгово-экономический университет (ул. Киото, 19, Киев, 02156, Украина)

E-mail: alina_khodzhaian@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3015-1016>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/L-7044-2016>

Ходжаян Алла Рубеновна – младший научный сотрудник отдела анализа и прогнозирования международной торговли, Государственный научно-исследовательский институт информатизации и моделирования экономики (бульв. Дружбы Народов, 38, Киев, 01014, Украина)

E-mail: khodzhaian@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0940-2220>

Khodzhaian Alina O. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Professor of the Department of International Economic Relations, Kyiv National University of Trade and Economy (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: alina_khodzhaian@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3015-1016>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/L-7044-2016>

Khodzhaian Alla R. – Junior Researcher of the Department of Analysis and Forecasting of International Trade, State Research Institute of Informatization and Economic Modeling (38 Druzhby Narodiv Blvd, Kyiv, 01014, Ukraine)

E-mail: khodzhaian@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0940-2220>

Вступ. Вітчизняний досвід поглиблення структурно-галузевих деформацій на тлі малоефективних спроб сформувавши цілісну політику структурної перебудови національної економіки засвідчив, що стихійний характер структурних змін несе очевидні загрози економічній безпеці та віддаляє перспективи виходу України на якісно нову траєкторію економічного зростання. Сформувавши переважно сировинну спеціалізацію та маючи високий рівень відкритості, вітчизняне господарство потрапило у залежність від кон'юнктурних коливань на світових ринках продукції з низьким рівнем доданої вартості і не змогло протистояти конкурентному тиску глобальних виробників високотехнологічних товарів і послуг. Водночас низька якість вітчизняної інфраструктури й інституційно-правового середовища стримують можливість залучення достатніх обсягів ПІІ для трансформації структури економіки України через ефективну інтеграцію в міжнародні ланцюги створення вартості.

За таких умов слід наголосити на твердженні однієї з перших вітчизняних дослідниць проблем структурної політики, проф. С. О. Білої, що: «Структурна політика держави набуває тим більшого значення, чим більше недосконалість ринку блокує структурні зрушення, і чим сильніше проявляється залежність національного виробництва від коливань світової кон'юнктури, попиту на зовнішніх ринках» [1, с. 41]. Процеси змін у співвідношеннях між галузями вітчизняної економіки повинні бути скеровані державою як відповідь на глибоку структурну кризу, в якій опинилась українська економіка на сучасному етапі. Структурна політика України має втілитись у докорінну структурну перебудову, а отже, вийти за межі фрагментарних заходів підтримки виробничо-експортного потенціалу окремих галузей й охопити весь інструментарій впливу на динаміку структурних зрушень у національній економіці, який включатиме як власне комплекс заходів з розвитку промисловості й сектора послуг, так і набір макроекономічних інструментів опосередкованого впливу на процеси структурних трансформацій. При цьому принципово важливо, щоб всі відповідні заходи узгоджувались між собою та підпорядковувались спільним стратегічним цілям.

Різним аспектам проблематики формування та реалізації структурної політики економіки й обґрунтуванню перспективних напрямів розвитку економіки України присвячено роботи цілого ряду науковців. Серед них: Біла С., Бодров В., Гонта С., Іванов Є., Кінзерський Ю., Кизим М., Ковальчук В., Пилипенко Ю., Прушківська Е., Хаустова В., Шинкарук Л. та ін. [1–13].

Попри значну увагу науковців до визначеної проблематики в практичній площині спостерігаються поглиблення деформованості галузевих, відтворювальних, технологічних, зовнішньоекономічних пропорцій розвитку національної економіки. Невирішеними залишаються проблеми, пов'язані з розробленням і реалізацією цілісного організаційно-економічного механізму структурної політики з застосуванням широкого набору регуляторного інструментарію впливу на галузево-секторальні співвідношення у вітчизняній економіці.

Мета роботи полягає у визначенні концептуальних основ формування та реалізації політики структурної перебудови економіки України, ідентифікації засадничих принципів, функціональних напрямів і пріоритетних заходів удосконалення структурної політики України.

Виклад основного матеріалу. Базовою передумовою забезпечення конкурентоспроможності виробництва й інтеграції національної економіки у світогосподарський простір на паритетних засадах є структурні зміни в виробничому секторі економіки. На рис. 1 концептуалізовано види структурної політики держави і їх взаємозв'язок зі структурними трансформаціями в національній економіці.

Перший з них – це вертикальна (селективна) політика, згідно з якою держава перерозподіляє ресурси на користь пріоритетних секторів економіки за умов, коли стратегічні галузі перебувають на етапі становлення або розвиваються менш інтенсивно порівняно з галузями, де переважає трудомістке виробництво нижчих технологічних укладів. Другий вид – горизонтальна (функціональна) політика, використання якої переважає у зрілих і промислово розвинутих економіках, де пріоритетні галузі посідають провідні позиції на світових ринках, а стимулювання їх розвитку зі сторони держави обмежується заходами, спря-

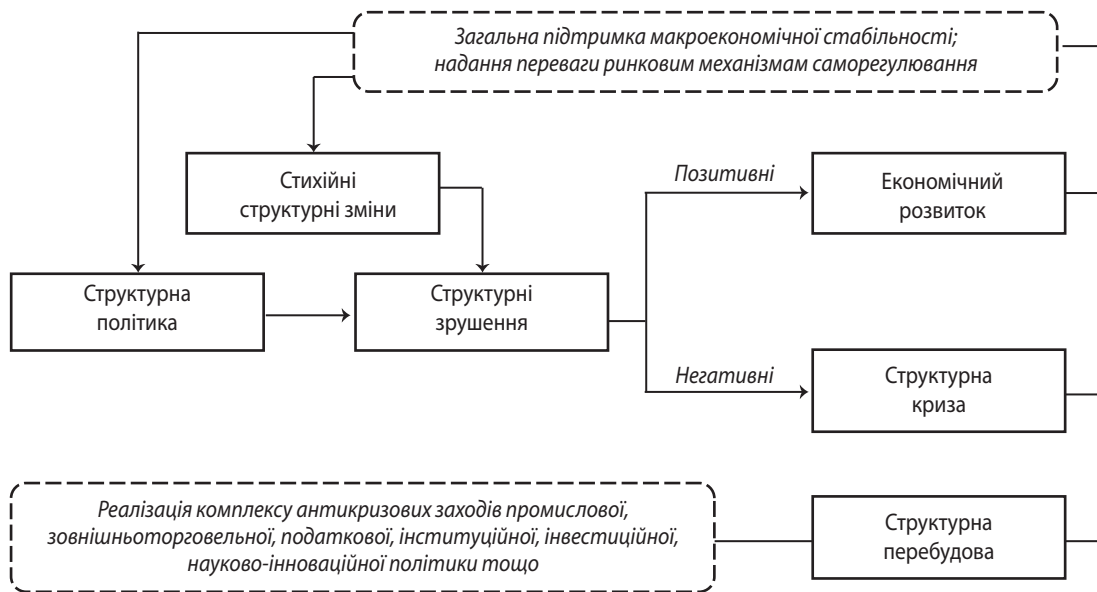

Рис. 1. Взаємозв'язок структурної політики та структурних трансформацій в національній економіці

Джерело: укладено авторами

мованими на формування сприятливого бізнес-середовища та якісних інституцій [2, с. 88–89].

Принципово важливим завданням структурної політики в українських реаліях є органічне поєднання обох вищезазначених видів, тобто застосування комплексу селективних і функціональних заходів державного регулювання з метою сформувати інноваційну модель розвитку національної економіки на базі високотехнологічних секторів промисловості та послуг, що будуть включені до міжнародних ланцюгів створення вартості через новітні виробничо-господарські (зокрема, кластерні) та інфраструктурні (насамперед транспортно-логістичні) комплекси. Реалізація політики структурної перебудови економіки саме у такий спосіб є засадничо важливою в контексті виконання ключових завдань з метою докорінної трансформації господарської системи. До цих завдань належать:

- створення механізму ефективної взаємодії між сферою виробництва (послуг), генеруванням доходів і стимулюванням попиту на кінцеву продукцію;
- формування чітких критеріїв для вибору пріоритетних напрямів галузево-структурних зрушень у контексті довгострокового переважання позитивних результатів над втратами, що супроводжуватимуть трансформаційні процеси на початкових етапах реалізації нової структурної політики;
- розбудова передового господарського укладу (як системної цілісності виробничих потужностей та інституту ринкових відносин), який матиме не лише потужний потенціал зростання, але й достатній масштаб для активізації розвитку всієї національної економіки;
- мобілізація факторів підвищення ефективності господарської діяльності шляхом інтеграції індустріального та постіндустріального укладів виробництва із застосуванням принципово нових інституційних, економічних, організаційних під-

ходів до формування національної інноваційної системи;

- узгодження приватних і національних інтересів, з однієї сторони, та інтересів України з інтересами інших країн у процесі структурної перебудови, з другої сторони, а також забезпечення відповідності стратегічних орієнтирів цієї перебудови сучасним викликам розвитку світового господарства та формату інтеграції до нього України (зокрема, в рамках Угоди про асоціацію з ЄС та співпраці з міжнародними економічними і валютно-фінансовими організаціями).

Засадничим завданням структурної політики держави, по суті, є підготовка господарського комплексу країни до потреб і викликів майбутнього через сприяння випереджаючому розвитку галузей, які є носіями сучасного техніко-технологічного й організаційного прогресу. Водночас держава має використати процеси структурних змін для підвищення темпів економічного розвитку та подолання ряду хронічних проблем – безробіття і низького рівня оплати праці, нерозвиненості внутрішнього ринку, високого екологічного навантаження на довкілля, низької конкурентоспроможності на зовнішніх ринках й інших бар'єрів на шляху соціально-економічного розвитку. В Україні реалізація вищевказаних завдань і цілей структурної політики має втілитись у:

- підвищенні матеріального добробуту громадян через зупинення- процесів примітивізації виробництва й перетікання робочої сили у низькопродуктивні галузі сільського господарства, зокрема, через розвиток фінансового сектора та переробної промисловості;
- мінімізації загроз зовнішньоекономічній безпеці, сформованих внаслідок залежності економіки від ціни імпортованих паливно-енергетичних ресурсів і від істотних коливань попиту на вітчизняних сировинний експорт;

- технологічній модернізації національного виробництва та транспортно-логістичної інфраструктури переважно на основі власних науково-технічних розробок і за рахунок випуску власного обладнання, устаткування і техніки інфраструктурного й інвестиційного призначення;
- суттєвому збільшенні частки вітчизняних виробників продукції кінцевого споживання, у тому числі високотехнологічної, на внутрішньому споживчому ринку;
- забезпеченні енергетичної безпеки через впровадження на підприємствах заходів з підвищення енергоефективності, збільшення частки споживання енергії з відновлювальних джерел, нарощення обсягів виробництва енергогенеруючого обладнання і впровадження енергоощадних технологій;
- забезпеченні екологічної безпеки і сталого розвитку економіки через будівництво потужностей з переробки й утилізації побутових та промислових відходів, відновлення і рекреації ґрунтів, водоймищ, лісового фонду тощо;
- підвищенні обороноздатності країни через модернізацію вітчизняного оборонно-промислового комплексу та запуску виробництва новітніх зразків озброєння і військової техніки.

Що стосується безпосереднього втілення регуляторної політики держави у сфері структурної перебудови, то універсальних форм реалізації відповідного комплексу заходів не існує. Конкретний набір інструментів структурної політики в Україні повинен чітко визначатися рівнем розвитку її економіки, розглянутими завданнями та цілями структурних змін. Ключовим критерієм ефективності функціонування механізму державного регулювання структурними зрушеннями повинна стати його здатність формувати нові і посилювати наявні позитивні тенденції у змінах структурно-галузових співвідношень у господарстві, а також запобігати створенню нових і подальшому розгортанню наявних негативних трендів у цій сфері. Дотримання всіх критеріїв ефективності при виконанні завдань державного регулювання структурними змінами в Україні потребує формування цілісного організаційно-економічного механізму структурної політики, що охоплюватиме систему взаємоузгоджених і взаємодоповнюючих принципів, функціональних напрямів, методів формування і реалізації та власне регуляторних інструментів впливу держави.

Методологічним базисом вітчизняної структурної політики повинно стати визначення і дотримання фундаментальних принципів її формування і реалізації. Відповідні принципи мають стати вихідними положеннями і чіткими правилами функціонування елементів організаційно-економічного механізму державного регулювання структурними трансформаціями. Серед таких принципів необхідно виділити такі: принцип науковості, реалістичності, цілеспрямованості, системності, адаптивності, корекції, альтернативності, ефективності, збереження конкурентного середовища, спадкоємності досвіду тощо [4, с. 38].

Виходячи із зазначених принципів система використовуваних інструментів державного регулювання

структурно-галузових трансформацій, як складова організаційно-економічного механізму структурної політики, має забезпечувати подальшу демонополізацію вітчизняної економіки і розвиток ринкових відносин, стимулюючи суб'єктів підприємницької діяльності спрямовувати їхні зусилля на реалізацію пріоритетних загальнонаціональних проектів перебудови економіки. З метою всеохоплюючої класифікації відповідних інструментів вбачається задоцільне розділити їх на дві групи – стратегічні та кон'юнктурні. Серед першої групи інструментів слід виокремити дві підгрупи – контрольньо-орієнтуючі та нормативно-режимні; між кон'юнктурних доречно виділити чотири підгрупи – стимулюючі, організаційні, розпорядчі, нормативно-розподільчі [7, с. 207].

У групі стратегічних інструментів нормативно-режимні охоплюють правила функціонування і взаємодії суб'єктів структурної політики, зокрема, визначають порядок створення та функціонування суб'єктів підприємницької діяльності, організаційних структур управління тощо. Водночас контрольньо-регулюючі інструменти охоплюють прогнози, цільові програми й індикативні плани щодо зрушень у структурно-галузових пропорціях національної економіки. Результати попередніх досліджень автора [8] засвідчили, що відсутність реалістичних, комплексних та узгоджених на всіх щаблях влади міжгалузових програм структурної перебудови є одним з найбільших недоліків вітчизняної системи державного регулювання у відповідній сфері. Це обумовлює необхідність чітко визначити засадничі вимоги до програмування структурних змін в Україні:

- всі програмні документи, які регламентують процеси галузево-структурних трансформацій, повинні розроблятися за єдиними стандартами та методологією, бути представлені у вигляді єдиної системи взаємоузгоджених управлінських рішень, орієнтуватися на досягнення конкретних результатів, за якими може бути оцінена як економічна, так і соціальна ефективність їхнього виконання;
- передбачені в програмах заходи й цільові настанови мають бути ієрархічно узгоджені з урахуванням послідовності структурних зрушень з огляду на досягнуту стадію конкурентоспроможності вітчизняної економіки та впливу на ефективність суспільного виробництва;
- державна цільова програма структурної перебудови повинна не лише охоплювати систему заходів, завдань й планових показників, а й чітко визначати сукупність матеріальних, фінансових і трудових ресурсів для їхнього досягнення, виступати механізмом інтеграції різних видів діяльності;
- програмне забезпечення структурної перебудови в Україні потребує запровадження системи дієвого моніторингу виконання програм, які фінансуються з державного бюджету;
- відповідальним органам влади доцільно переглянути й підходити до встановлення часових рамок при розробці програм структурної перебудови. За доцільне вбачається розробляти комплекс взаємоузгоджених документів, кожен з яких відповідатиме за свій часовий інтервал.

Що стосується кон'юнктурних інструментів реалізації структурної політики України, то їх вибір повинен здійснюватися з урахуванням відповідності до актуальних проблем галузево-секторальних диспропорцій та здатності досягти поставлених стратегічних цілей. Слід погодитись з думкою Ю. В. Кіндзерського, що перелік інструментів не повинен обмежуватись вимогами, які висувуються провідними у сучасній економічній думці постулатами неолібералізму та заперечують активну роль уряду в здійсненні структурних перетворень [9, с. 472]. Економічна політика, що ґрунтується на засадах мінімізації дефіциту державного бюджету, повній лібералізації зовнішньої торгівлі, ціноутворення та валютного курсу, тотальної приватизації держпідприємств, відмові від стимулюючої податкової і кредитної політики, запереченні ефективності селективних заходів підтримки й інших положеннях неоліберальної теорії, дійсно матиме доволі незначний потенціал сприяти трансформаціям таких структурно деформованих економічних систем, як українська.

Водночас необхідно принципово наголосити, що, з огляду на надмірну залежність України від глобальної економіки, а також фінансово-кредитної допомоги провідних міжнародних організацій, вітчизняна система державного регулювання структурними змінами не може відверто нехтувати міжнародними зобов'язаннями нашої країни в торговельно-економічній сфері, які носять переважно неоліберальний характер.

За таких умов вітчизняному уряду слід більш виважено обирати інструменти структурної політики, використовуючи прийнятні заходи державної підтримки, а також винятки з міжнародних угод. Це надасть можливість уникнути погіршення іміджу України на міжнародній арені та ймовірних контрзаходів зі сторони провідних гравців глобального ринку, що можуть нівелювати перспективи позитивних структурних змін у національній економіці від застосування заборонених інструментів.

На рис. 2 наведені найбільш пріоритетні заходи з реалізації вітчизняної структурної політики.

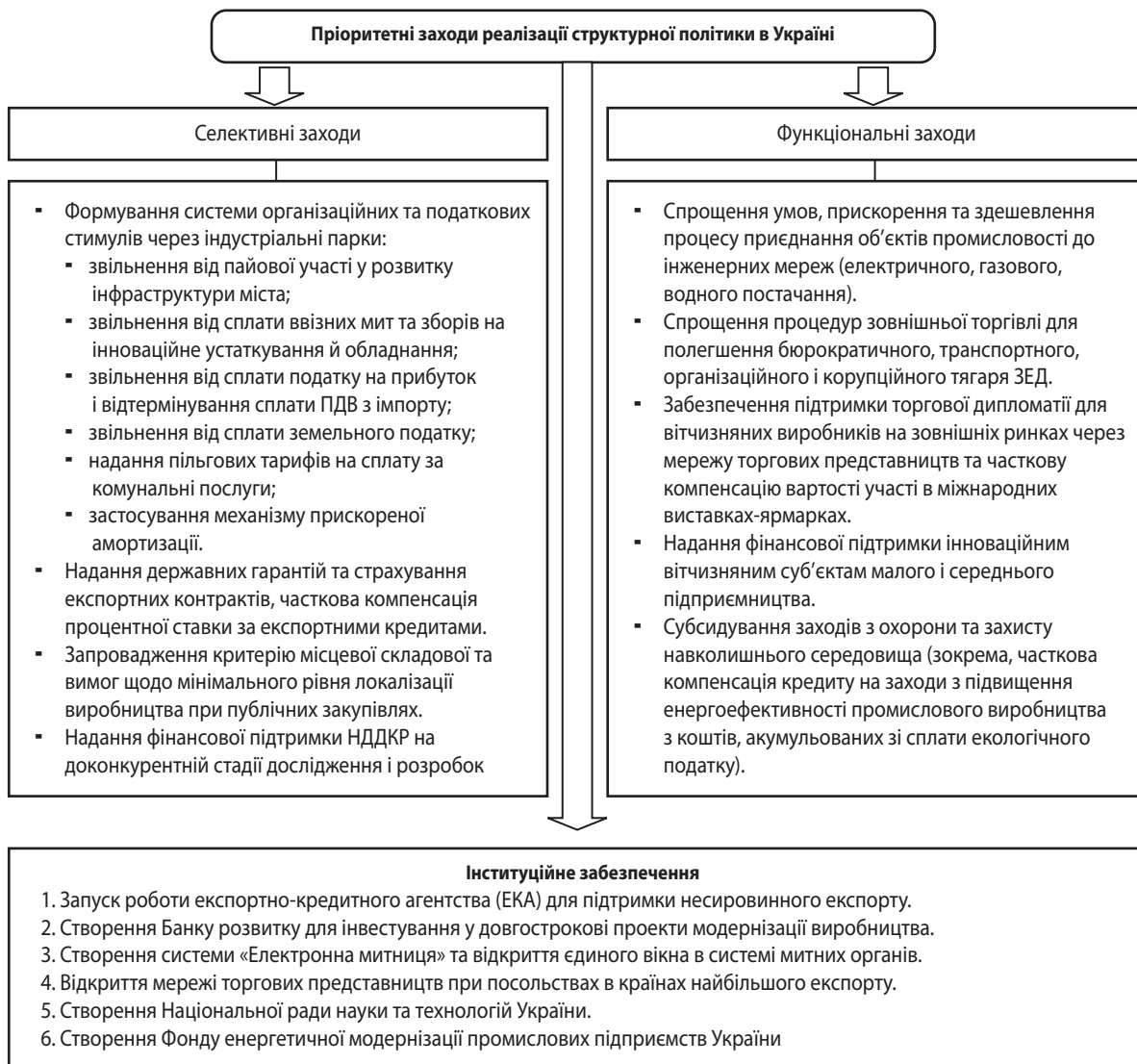

Рис. 2. Пріоритетні заходи вдосконалення структурної політики в Україні

Джерело: укладено авторами

Не викликає сумніву, що значного розширення потребує перелік пільгових умов для господарської діяльності резидентів індустріальних парків. Звільнення від ввізних мит і зборів на імпорт інноваційного обладнання, від сплати податку на прибуток (принаймні на 5-річний період), відтермінування сплати імпортного ПДВ, звільнення від земельного податку, надання пільгових тарифів на сплату за комунальні послуги, застосування механізму прискореної амортизації та інші стимулюючі заходи в разі запровадження принаймні дозволять сформувати в Україні не менш привабливе середовище для інвестування, ніж в індустріальних парках країн-сусідів по регіону, насамперед Польщі і Туреччини. Водночас цей напрям обов'язково повинен бути доповнений функціональними заходами зі спрощення процедури приєднання промислових об'єктів до інженерних мереж. Наявна в Україні забюрократизована, непрозора, розтягнена у часі та обтяжлива процедура приєднання до мереж електро-, газо-, водопостачання відмічається у міжнародних рейтингах як один з найбільших бар'єрів для залучення іноземних інвестицій у вітчизняну економіку. Зокрема, згідно з рейтингом «Doing Business» за 2019 рік, за показником «Доступ до електрики» Україна посіла 135 місце зі 190. Тривалість приєднання до мереж становить близько 280 днів, а вартість учетверо перевищує середньомісячний дохід в Україні [14, с. 211]. Для того, щоб одержати конкурентні переваги в регіоні, тривалість приєднання до мереж у вітчизняній практиці повинна скоротитися хоча б до 180 днів.

На зовнішньоекономічному напрямку невідкладного запуску потребує вітчизняне експортно-кредитне агентство, адже з-поміж країн Європи власного ЕКА станом на 2019 р. не мають тільки Албанія і Молдова. Значною перевагою вітчизняного ЕКА є те, що селективний характер підтримки експортерів через цю інституцію визначений у законодавстві, яке регулює його діяльність. У відповідному законі наведений вичерпний перелік товарних груп, на які може поширюватися підтримка ЕКА. Цей перелік складається винятково з продукції переробної промисловості й охоплює всі високотехнологічні товари. Отже, ЕКА в Україні має всі передумови стати інструментом реструктуризації вітчизняного експорту. Однак цей інструмент також повинен супроводжуватися низкою функціональних заходів зі спрощення процедур зовнішньої торгівлі в Україні. За даними «Global Competitiveness Report», в 2018 р. Україна посіла 90 місце зі 140 країн в рейтингу конкурентоспроможності за показником «ефективність митних процедур» [15, с. 577]. Очевидно, що для використання всього потенціалу змін у структурі експорту через підтримку ЕКА необхідно знизити бюрократичні перешкоди на митному кордоні, зокрема, шляхом створення електронної системи «єдине вікно» на митниці.

Оскільки головним рушієм структурних змін у національній економіці має стати модернізація виробництва, необхідно запровадити дієву практику надання фінансової підтримки НДДКР. Для цього насамперед необхідно врахувати надзвичайну конкретизованість норм і правил СОТ, які регламентують цей вид субсидування. Відповідно до Угоди СОТ про субсидії та компенсаційні заходи, дозволеною у сфері фінансування науково-дослідної діяль-

ності вважається та допомога суб'єктам господарювання, навчальним закладам, науково-дослідним інститутам, яка становить не більше 75 % від вартості промислових дослідів або не більше 50 % вартості розробок на доконкурентній стадії виробництва.

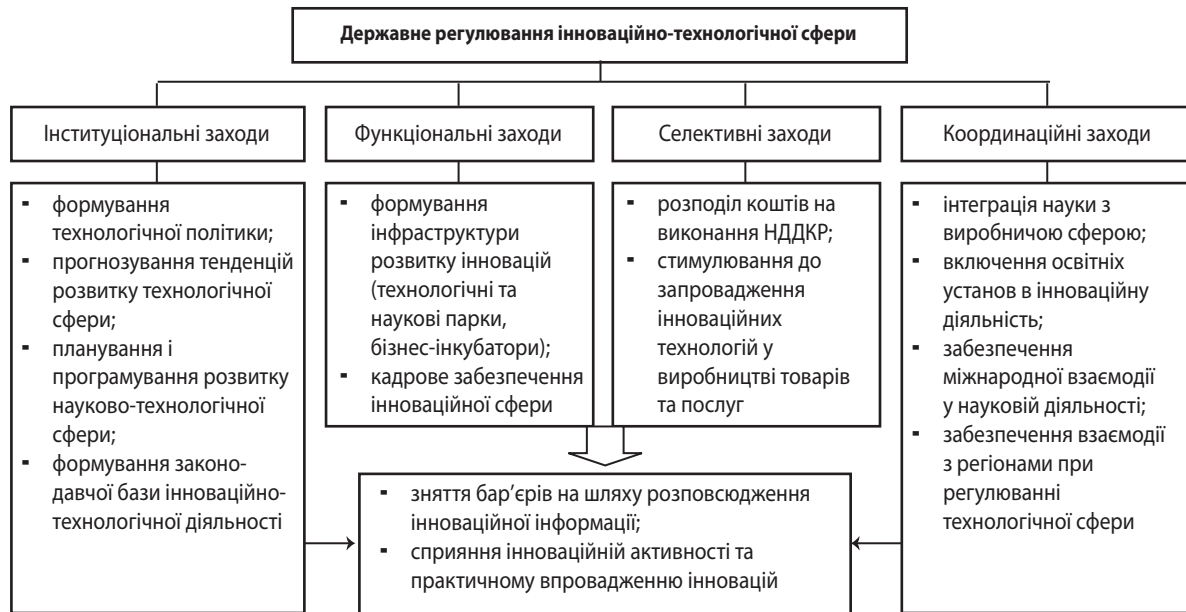
При цьому державна допомога повинна обмежуватися витратами на устаткування, інструменти, персонал, оренду, консультаційні послуги, придбання результатів наукових дослідів, патентів, технічних знань, а також додатковими накладними й іншими поточними витратами (зокрема, на матеріали, постачання тощо), які безпосередньо пов'язані з науково-дослідною діяльністю [10, с. 48]. Дотримання цих чітких вимог, які стали частиною міжнародних зобов'язань України, стане запорукою ефективного функціонування системи державної підтримки НДДКР.

Однак, як і у випадку з рештою напрямів структурної політики, стимулюючі заходи з підтримки науково-технологічної сфери повинні супроводжуватися системою функціональних заходів, що в поєднанні формуватимуть цілісний механізм державного регулювання інноваційною діяльністю (рис. 3).

В умовах перманентної обмеженості публічних фінансів пропонується диференціювати стимулюючі заходи з підтримки науково-технологічної сфери як основи структурної перебудови за термінами реалізації, виокремивши середньострокові (сприяння максимальному використанню наявних виробничих потужностей; створення умов для нормальної інвестиційної діяльності; попередження відтоку фінансових ресурсів і перетворення їх на головне джерело венчурного капіталу) та довгострокові пріоритети (адаптація важелів стимулювання інвестицій в реальний сектор економіки; відродження та подальший розвиток науково-технічних інновацій, пов'язаних з ВПК і АПК; впровадження новітніх екологічно чистих технологій виробництва, транспортування та складування продукції; удосконалення фіскальної і монетарної політики, спрямованих на усталене економічне зростання; вдосконалення транснаціональних корпоративних відносин, орієнтованих на паритетне співробітництво) [11, с. 6].

Вітчизняна наукова й інноваційна політика потребують упорядкування своїх основних засад, як і структурна політика в цілому. При цьому напрями, стратегії та пріоритети розвитку інноваційно-технологічної діяльності повинні відповідати завданням структурної перебудови економіки, а державні програми розвитку науки і техніки – кореспондувати з програмами структурних змін [12, с. 76]. Надважливо закласти інфраструктуру розвитку інновацій, яка може бути представлена науковими (для проведення фундаментальних досліджень) та технологічними (для реалізації на практиці результатів прикладних досліджень) парками. На території технопарків доцільно створювати й інноваційні бізнес-інкубатори як експериментальні майданчики для інтеграції перспективних розробок у виробничі процеси.

Отже, поєднання селективних і функціональних інструментів державного регулювання структурними змінами та забезпечення взаємоузгодження завдань і цілей в суміжних сферах управління (зокрема, науково-технічній) з цілями структурної перебудови дозволять забезпечити

Рис. 3. Комплекс функцій державного регулювання інноваційно-технологічної сфери в системі формування та реалізації структурної політики

Джерело: укладено авторами

якісну трансформацію економіки України в галузево-секторальному розрізі.

Водночас необхідно зазначити, що, формуючи та реалізуючи структурну політику, слід враховувати фази ділового циклу. Отже, набір застосовуваних регуляторних інструментів у період рецесії і кризи має відрізнятися від того, якому надається перевага під час економічного підйому. За умов розгортання кризових явищ використання ширшого кола стимулюючих, організаційних і нормативно-розподільчих заходів вбачається абсолютно виправданим і легітимним кроком. Зокрема, доцільно стимулювати розширення інвестиційної діяльності шляхом нарощення державних витрат на закупівлю товарів і послуг для компенсації падіння попиту, зниження норми облікової ставки з метою зростання доступу до кредитних ресурсів, послаблення податкового навантаження для відновлення виробничого і споживчого попиту тощо. Також необхідно зважати, що окремі галузі та сектори економіки, насамперед у промисловості, перебувають на різних стадіях життєвого циклу, кардинально відрізняються за розміром більшості підприємств, за швидкістю протікання процесів модернізації виробництва. Це вимагає диференційованого підходу до вибору конкретних регуляторних інструментів для «старих» і «нових» галузей, для великих, середніх і малих підприємств.

Висновки. Державна структурна політика в Україні повинна ґрунтуватися на органічному поєднанні селективних і функціональних інструментів регулювання з метою переходу до інноваційної моделі розвитку національної економіки на основі високотехнологічних секторів промисловості та послуг. Перед Україною постає нагальна необхідність розробити цілісний організаційно-економічний механізм структурної політики, що функціонуватиме на базі взаємоузгоджених і взаємодоповнюючих принципів й охоплюватиме широкий набір регуляторного інстру-

ментарію впливу на галузево-секторальні співвідношення у вітчизняній економіці. Своєю чергою, це потребує докорінної ревізії підходів до програмування структурної перебудови на засадах: переходу до єдиних стандартів і методології укладання, орієнтованості на досягнення конкретних результатів, ієрархічної узгодженості та послідовності виконання цільових настанов, інтеграції наукової та виробничої діяльності, запровадження системи моніторингу за дотриманням програмних цілей, поєднання механізмів стратегічного, середньострокового й індикативного планування.

Вибір конкретних інструментів реалізації структурної політики повинен здійснюватися з урахуванням відповідності актуальним проблемам галузево-секторальних диспропорцій і здатності досягти поставлених стратегічних цілей. З огляду на характер сучасних викликів структурної перебудови, наявні ресурсні можливості й міжнародні зобов'язання найдоцільнішими в Україні вбачаються такі заходи структурної політики, як: розширення кола преференцій резидентам індустріальних парків, створення технопарків і інноваційних бізнес-інкубаторів, спрощення умов приєднання промислових об'єктів до інженерних мереж, запуск експортно-кредитного агентства, спрощення процедур зовнішньої торгівлі та запровадження електронного «єдиного вікна» на митниці, запровадження вимог до локалізації виробництва в спеціалізованих публічних закупівлях, надання фінансової підтримки на проведення НДДКР і підвищення енергоефективності промислових підприємств тощо.

Водночас ключовою проблемою структурної оптимізації вітчизняної економіки залишається вибір галузевих пріоритетів, на які має орієнтуватися держава при застосуванні селективних заходів підтримки та зосереджувати в них основні фінансові, матеріальні та трудові ресурси національного господарства. У зв'язку з цим особливої акту-

альності набуває розробка ґрунтовної методології з визначення критеріїв і вибору пріоритетних галузевих напрямів структурних зрушень в економіці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біла С. О. Структурна політика в системі державного регулювання трансформаційної економіки : монографія. Київ : Вид-во УАДУ, 2001. 408 с.
2. Бодров В. Г., Шепетько Р. І. Структурна політика в умовах загострення міжнародної конкуренції. *Міжнародна економічна політика*. 2014. № 2 (21). С. 78–98.
3. Васіна А. Ю. Інституційне забезпечення структурування національної економіки в орієнтації на інноваційно-технологічний прорив. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 21. С. 24–31.
4. Гонта С. В. Науково-концептуальні засади реалізації структурної політики держави. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2017. № 2 (10). С. 34–41.
5. Єрохін С. А. Структурна трансформація національної економіки. Теоретико-методологічний аспект : монографія. Київ : Світ Знань, 2002. 526 с.
6. Кизим М. О., Хаустова В. Є., Крамарев Г. В. Обґрунтування перспективних напрямів розвитку обробної промисловості України. *Проблеми економіки*. 2019. № 1 (39). С. 28–45.
7. Ковальчук В. М. Структурна перебудова національної економіки в контексті інноваційного розвитку : монографія. Київ : ОІЕ, 2005. 240 с.
8. Ходжаян А. Р. Державне регулювання оптимізації структурно-галузевих пропорцій економіки України. *Інтернаука. Серія : «Економічні науки»*. 2019. № 5. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2019-5-4953>
9. Кіндзерський Ю. В. Промисловість України: стратегія і політика структурно-технологічної модернізації : монографія. Київ : ІЕП НАНУ, 2013. 526 с.
10. Іванов Є. І. Механізми вдосконалення зовнішньоторговельної політики України в умовах членства в СОТ. *Економічний аналіз*. 2015. Т. 21. № 1. С. 45–49.
11. Шостак Л. Б., Ходжаян А. О. Концептуальні засади механізму забезпечення інноваційного розвитку економіки в умовах глобального ринку. *Моделювання та інформатизація соціально-економічного розвитку України*. 2016. № 1. С. 3–12.
12. Пилипенко Ю. І. Технологічна структура національної економіки та її регулювання : монографія. Дніпропетровська : Нац. гірничий ун-т, 2009. 145 с.
13. Шинкарук Л. В. Взаємозв'язок структурних трансформацій та економічного зростання України. *International Scientific Journal*. 2015. № 9. С. 180–185.
14. Doing Business 2019. Training for Reform: A World Bank Group Flagship Report / International Bank for Reconstruction and Development. Washington : World Bank Publications, 2019. 302 p.
15. Schwab K. The Global Competitiveness Report 2018. Geneva : WEF, 2018. 656 p.

REFERENCES

- Bila, S. O. *Strukturalna polityka v systemi derzhavnoho rehulivannia transformatsiinoi ekonomiky* [Structural policy in the system of state regulation of the transformational economy]. Kyiv: Vyd-vo UADU, 2001.
- Bodrov, V. H., and Shepetko, R. I. "Strukturalna polityka v umovakh zahostrennia mizhnarodnoi konkurentsii" [Structural policy in

the face of exacerbation of international competition]. *Mizhnarodna ekonomichna polityka*, no. 2 (21) (2014): 78-98.

Doing Business 2019. *Training for Reform: A World Bank Group Flagship Report*. Washington: World Bank Publications, 2019.

Honta, S. V. "Naukovo-kontseptualni zasady realizatsii strukturalnoi polityky derzhavy" [Scientific and conceptual principles of the implementation of the structural policy of the state]. *Problemy i perspektivy ekonomiky ta upravlinnia*, no. 2 (10) (2017): 34-41.

Ivanov, Ye. I. "Mekhanizmy vdoskonalennia zovnishnyotrohovalnoi polityky Ukrainy v umovakh chlenstva v SOT" [Mechanisms for improving Ukraine's foreign trade policy in the context of WTO membership]. *Ekonomichnyi analiz*, vol. 21, no. 1 (2015): 45-49.

Khodzhaian, A. R. "Derzhavne rehulivannia optymizatsii strukturalno-haluzevykh proporsii ekonomiky Ukrainy" [State regulation of optimization of structural and sectoral proportions of the Ukrainian economy]. *Internauka. Seria : «Ekonomichni nauky»*. 2019. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2019-5-4953>

Kindzerskyi, Yu. V. *Promyslovisht Ukrainy: stratehiia i polityka strukturalno-tekhnolohichnoi modernizatsii* [Ukrainian industry: strategy and policy of structural and technological modernization]. Kyiv: IEP NANU, 2013.

Kovalchuk, V. M. *Strukturalna perebudova natsionalnoi ekonomiky v konteksti innovatsiinoho rozvytku* [Structural restructuring of the national economy in the context of innovation development]. Kyiv: OIE, 2005.

Kyzym, M. O., Khaustova, V. Ye., and Kramarev, H. V. "Obgruntuvannia perspektyvnykh napriamiv rozvytku obrobnoi promyslovosti Ukrainy" [Substantiation of perspective directions of development of manufacturing industry of Ukraine]. *Problemy ekonomiky*, no. 1 (39) (2019): 28-45.

Pylypenko, Yu. I. *Tekhnolohichna struktura natsionalnoi ekonomiky ta yii rehulivannia* [Technological structure of the national economy and its regulation]. Dnipropetrovsk: Nats. hirnychi un-t, 2009.

Schwab, K. *The Global Competitiveness Report 2018*. Geneva: WEF, 2018.

Shostak, L. B., and Khodzhaian, A. O. "Kontseptualni zasady mekhanizmu zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku ekonomiky v umovakh hlobalnoho rynku" [Conceptual principles of the mechanism of providing innovative development of the economy in the conditions of the global market]. *Modelivannia ta informatyzatsiia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy*, no. 1 (2016): 3-12.

Shynkaruk, L. V. "Vzaïmozv'язok strukturalnykh transformatsii ta ekonomichnoho zrostannia Ukrainy" [Interconnection of structural transformations and economic growth of Ukraine]. *International Scientific Journal*, no. 9 (2015): 180-185.

Vasina, A. Yu. "Instytutsiine zabezpechennia strukturuvannia natsionalnoi ekonomiky v orïentatsii na innovatsiino-tekhnolohichni proryvy" [Institutional support for structuring the national economy in an orientation towards innovation and technological breakthrough]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, no. 21 (2017): 24-31.

Yerokhin, S. A. *Strukturalna transformatsiia natsionalnoi ekonomiky. Teoretyko-metodolohichni aspekt* [Structural transformation of the national economy. Theoretical-methodological aspect]. Kyiv: Svit Znan, 2002.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2019 р.